

สื่อวิทยุและโทรทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อศิลปดนตรีของไทยในศตวรรษที่ 20

The Influences of The Radio and Television Media Affecting
The Musical Arts of Thailand in The 20th centuryภัสชา น้อยสอาด^{*1}

บทคัดย่อ

วิทยุและโทรทัศน์เริ่มเกิดขึ้นช่วงต้นศตวรรษในสหรัฐอเมริกา เข้ามาประเทศไทยในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และพัฒนาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 โดยคณะราษฎรใช้วิทยุเป็นสื่อกลางทางการเมืองของรัฐบาลกับประชาชนเผยแพร่ข่าวสารและความบันเทิง ส่วนโทรทัศน์ออกอากาศครั้งแรกที่ “ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม” วิทยุและโทรทัศน์จึงเป็นสื่อทำให้ประชาชนเข้าถึงดนตรีได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ดนตรีที่ได้รับความนิยมสมัยนั้น ได้แก่ เพลงละครวิทยุ เพลงประกอบภาพยนตร์ เพลงละครโทรทัศน์ เพลงปลุกใจ และเพลงลีลาศ สถานีวิทยุกระจายเสียงมี 2 แห่งคือ สถานีวิทยุกรมโฆษณาการ บรรเลงโดย “วงดนตรีสุนทราภรณ์” ดนตรีเป็นเพลงไทยเดิมผสมเพลงฝรั่งและเพลงไทยเดิมแท้ และสถานีวิทยุ อ.ส. บรรเลงโดย “วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์” ดนตรีเป็นบทเพลงพระราชานิพนธ์และบิกแบนด์ ต่อมา มีการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุให้แก่ภาคประชาชน สื่อวิทยุจึงพัฒนาเป็นธุรกิจการค้าในระบบสปอนเซอร์เพื่อการประชาสัมพันธ์จนเกิดเป็นเพลงสปอตโฆษณา สื่อโทรทัศน์พัฒนารูปแบบการนำเสนอดนตรีแบบมิวสิก-วิดีโอ, วิดีโอ, คาราโอเกะ และดีวีดีบันทึกการแสดงสด ที่เพิ่มอรรถรสในการรับฟังรับชมจนได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีผ่านอินเทอร์เน็ตในช่องทางต่างๆ

คำสำคัญ: วิทยุและโทรทัศน์, ศิลปดนตรีของไทย, ศตวรรษที่ 20

* Corresponding author, email: nuna_@hotmail.com

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ABSTRACT

Radio and television were started in USA by the early 20th century. And were brought to Thailand near the end of King Rama V and continuously developed until the reign of King Rama VII. The radio was used as a political medium between the government and the public by Board of Representatives in order to disseminate news and entertainment. The television was firstly broadcasted at “Thai TV Channel 4 Bangkhunprom” Both the radio and television media were making the public perceive music quickly and extensively. At that time, the popular music was radio-play songs, original sound track songs, TV drama songs, arousing songs, and dancing songs. There were two broadcasting radio stations: the radio station of the advertising department, played by “Soontharaporn Big Band” and the AS radio station (AS: Prathinang Amphon Sathan Palace), played by “the AS band, Friday” The first band’s music was about the original Thai songs mixing Western songs and the pure original Thai music while the other band’s music was about Royal songs and Big Band. Later, the radio frequencies were allocated to the public. Radio media was slightly developed to be a trading business, using sponsor systems through ad spots songs in order to publicize. For TV media, the music presentation styles was developed into music videos, videos Karaoke, and recorded live-show DVD which were more enjoyable to watch and listen and more popular quickly. Currently, the technology through the Internet on various channels was also used.

Keywords: Radio and Television, Musical Arts of Thailand, 20th Century

บทนำ

ในศตวรรษที่ 20 (ประมาณ ค.ศ. 1900-2000) เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทางอย่างมาก การสื่อสารของโลกขณะนั้นอยู่ในยุคของโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะพัฒนาการด้านสื่อสารมวลชนที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดด ซึ่งมีอิทธิพลส่งผลถึงพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงด้านศิลปดนตรีอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าด้านสื่อสารมวลชนนี้ยังเป็นช่องทางใหม่ในการเข้าถึงดนตรีได้อย่างง่ายดายยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการชมการแสดงหรือคอนเสิร์ตหรือแม้แต่การเลือกฟังเพลงของคนทั่วไป ซึ่งในบทความนี้จะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อศิลปดนตรีในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เท่านั้น

สื่อวิทยุ

ประวัติความเป็นมาของวิทยุเริ่มตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษ ในปี ค.ศ. 1887 เฮนริช รูดอล์ฟ เฮิร์ตซ์ (Henrich Rudolf Hertz) นักฟิสิกส์ชาวเยอรมันได้ทำการทดลองการส่งคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าหรือคลื่นวิทยุโดยใช้ไฟฟ้ากระแสสลับความถี่สูง ใช้หลักการของเจมส์ คลาก แมกซ์เวลล์ (James Clerk Maxwell) เป็นต้นแบบ ต่อมาในปี ค.ศ. 1901 กุสตาโว มาร์โคนี (Guglielmo marconi) นักประดิษฐ์ชาวอิตาลีก็สามารถส่งสัญญาณวิทยุได้ในระยะทางกว่า 2,700 กิโลเมตร จากคอร์นวอลล์ (Cornwall) ถึงนิวฟาวด์แลนด์ (Newfoundland) ได้สำเร็จ ซึ่งการส่งวิทยุระยะแรกเป็นการส่งวิทยุโทรเลขนั้น ยังไม่สามารถส่งสัญญาณที่เป็นเสียงพูดได้แต่อย่างใด จากนั้นในปี ค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2451) ศาสตราจารย์เรจินัลด์ เอ เฟสเซนเดน (Riginald A. Fessenden) ได้ตั้งสถานีวิจัยแห่งแรกขึ้นที่มลรัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา และเริ่มออกอากาศสู่ประชาชน แต่ต้องยกเลิกเพราะขาดทุนทรัพย์ และในปี ค.ศ. 1908 ดร. ลี ดี ฟอริสท์ (Le di forrist) ก็สามารถส่งสัญญาณเสียงได้ในรัศมี 500 ไมล์ โดยเป็นการส่งจากหอคอยไอเฟลที่ปารีสด้วยเพลงจากแผ่นเสียง จากนั้นเป็นต้นมาวิทยุกลายเป็นสื่อสำคัญทั้งทางด้านการติดต่อสื่อสาร และการส่งข่าวสารด้านต่างๆ เช่น การศึกษา สงคราม ดนตรี ฯลฯ จนถึงปัจจุบัน

ส่วนในประเทศไทยเริ่มนำวิทยุเข้ามาทดลองใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2447 ซึ่งตรงกับปลายสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีห้างบิกริม (B.Grim) เป็นตัวแทนของบริษัทวิทยุโทรเลขเทเลฟุงเกน (Telefunken) ของประเทศเยอรมันได้ทดลองจัดตั้งสถานีวิจัยวิทยุโทรเลขชั่วคราวที่บริเวณภูเขาทอง และส่งสัญญาณระหว่างพระนครกับเกาะสีชัง แต่ไม่ได้ผลที่น่าพอใจเท่าที่ควร ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงทหารเรือได้จัดตั้งสถานีวิจัยวิทยุโทรเลขในพระนครและจังหวัดสงขลา และพัฒนาต่อมาจนเป็นวิทยุกระจายเสียงในปี พ.ศ. 2471 โดยการทดลองส่งของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระยาบำเพ็ญเพชร์อัครโยธิน ซึ่งขณะนั้นเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และการคมนาคม และในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการตั้ง

สถานี 4 พีเจ (4PJ) (PJ เป็นพระนามย่อของพระองค์) ที่ขึ้นอยู่ในความดูแลของกองช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข กระจายเสียงมีขนาดกำลังส่ง 200 วัตต์ มีกำลังส่งออกอากาศสูงขึ้นเป็น 1 กิโลวัตต์ แต่จำกัดอยู่ในกลุ่มผู้มีฐานะทางสังคมอย่างเจ้านายและข้าราชการ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2472 จึงได้จัดตั้ง สถานีวิทยุแห่งใหม่ขึ้นที่วังพญาไท และกระจายเสียงพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 7 ให้ประชาชนได้รับฟัง ซึ่งถือว่าเป็นการส่งวิทยุกระจายเสียงครั้งแรกของประเทศไทย ออกอากาศเป็นประจำทุกคืนตั้งแต่เดือน มกราคม พ.ศ. 2475² และสังคมยังเกิดการตื่นตัวเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยุโทรเลข (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2473 อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงได้ ทำให้ประชาชนนิยมซื้อ เครื่องรับวิทยุที่เรียกว่าเครื่องแรในสมัยนั้นมากขึ้น และยังเป็นช่วงเวลาที่ตรงกับกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งคณะราษฎรก็ได้ใช้วิทยุกระจายเสียงเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนทราบอย่างต่อเนื่อง ถือว่าเป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วที่สุดขณะนั้น จนถึงในปี พ.ศ. 2482 รัฐบาลตั้ง สำนักงานโฆษณาการและไดโอนสถานวิทยุต่างๆ ให้อยู่ในการควบคุมดูแลของสำนักงานโฆษณาการ (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นกรมโฆษณาการ และในปี พ.ศ. 2495 เปลี่ยนเป็นกรมประชาสัมพันธ์ถึงปัจจุบัน) เรียกสถานวิทยุใหม่ว่า “สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย”³

ในปี พ.ศ. 2497 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการใช้วิทยุโฆษณาชวนเชื่อนโยบายของรัฐบาลทหารเป็นอย่างมาก (พ.ศ. 2483-2515) โดยเฉพาะเรื่องชาตินิยม รัฐนิยม และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้มีความเป็นสากลนิยม เช่น รมรณรงค์ให้ทุกบ้านติดธงชาติ รมรณรงค์ให้ประชาชนสวมหมวก ให้แต่งกายแบบสากล ให้เลิกกินหมาก และการให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางสังคมอย่างการลีลาศ เป็นต้น ทำให้รสนิยมในการฟังเพลงลูกกรุงและผู้ที่ยื่นชอบการลีลาศเป็นไปอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะกลุ่มคนหนุ่มสาว วิทยุจึงเป็นสื่อในการปลูกฝังความรู้สึก ความคิด และความเชื่อของประชาชน แม้แต่การส่งเสริมศิลปะแบบใหม่แทนแบบจารีตของเจ้านายและขุนนางยุคเก่าก็เช่นกัน เช่น ช่วงที่เพลงร่ำวงได้รับความนิยมอย่างมาก ก็มีการนำเพลงปลูกใจมาทำเป็นเพลงร่ำวง สร้างความสนุกสนาน ปลูกฝังความรู้สึกรักชาติและความสามัคคีไปพร้อมกัน ทำให้รูปแบบเพลงสมัยเป็นเพลงกราวและเพลงปลูกใจเป็นส่วนมาก เช่น เพลง *ดินเกิดชาวไทย* ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นต้น โดยในการออกอากาศจะมีช่วงเวลาของรายการเพลงในเวลา 17.00-22.00 น. ของทุกวัน วิทยุจึงสามารถสร้างกระแสชาตินิยมได้อย่างรวดเร็วและมีอิทธิพลต่อดนตรีในสมัยนั้นอย่างยิ่ง⁴

² อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, *ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย: โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อเสรีภาพ* (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 85-86.

³ อนันต์ธนา อังกนิษฐ์, *การผลิตรายการวิทยุ* (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532), 9-16.

⁴ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, “ประวัติวิทยุในประเทศไทย,” เข้าถึงเมื่อ 20 สิงหาคม 2558, <http://www.oknation.net/blog/rt201dpu/2009/07/05/entry-1>.

สื่อวิทยุกับการกระจายเสียงทางดนตรี

หลังจากมีวิทยุกระจายเสียงจึงมีเพลงวิทยุเกิดขึ้น จากหลักฐานส่วนมากกว่ากันว่าเพลงวิทยุเรื่องแรกปรากฏขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2481 ชื่อ “เพลงไอ้เจ้าสาวชาวไร่” เป็นเพลงประกอบละครวิทยุเรื่องสาวชาวไร่ ประพันธ์ทำนองและคำร้องโดยครูเหม เวชกร ขับร้องโดย คำรณ สัมบุญนานนท์ ซึ่งขณะนั้นคำรณเป็นนักร้องประกวดเพลงลูกทุ่งตามงานวัดและเริ่มมีชื่อเสียง จึงทำให้ครูเหม เวชกร ทาบตามมาร้องจนมีชื่อเสียงโด่งดังยิ่งขึ้นและได้เข้าสู่วงการนักร้องตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แต่ชื่อ “ไอ้สาวเจ้าไร่” อาจมาจากความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่มีเนื้อร้องขึ้นต้นว่า “ไอ้สาวชาวไร่” เพลงนี้มาบันทึกเสียงอีกหลายครั้งโดย ศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, วงจันทร์ ไพโรจน์⁵ และรูปแบบของเพลงประกอบละครวิทยุ/ภาพยนตร์ในสมัยนั้นเป็นรูปแบบเพลงลูกทุ่ง (ซึ่งเกิดจากเพลงไทยเดิม) และเพลงลูกกรุง โดยมีกลุ่มผู้ฟังคือชาวบ้านทั่วไปที่มีอาชีพเกษตรกรรม

“เพลงลูกทุ่ง” และ “เพลงลูกกรุง”

“เพลงลูกทุ่ง” และ “เพลงลูกกรุง” ในยุคนั้นทางราชการให้เรียกว่า “เพลงไทยเดิม” และ “เพลงไทยสากล” ต่อมา “ป.วรานนท์” กับทีมวิทยุของพล 1 โดยโกชัย เสมา ชำนาญ ฯลฯ ได้จัดประกวดเพลงแผ่นดินทองคำขึ้นมาครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2507 จึงเกิดรางวัล “แผ่นเสียงทองคำพระราชทาน” ซึ่งเพลงสมัยนั้นเป็นประเภท “ลูกกรุง” ผู้ที่ได้รับรางวัลคือ สุเทพ วงศ์กำแหง และ สวลี ผกาพันธุ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 มีการประกวดครั้งที่สอง ได้มีการเพิ่มรางวัลประเภท “เพลงลูกทุ่ง” ผู้ที่ได้รับรางวัลคือ สมยศ ทัศนพันธ์ ในเพลง “ช่อทิพย์รวงทอง” ในยุคแรกๆ นั้นยังไม่มีแยกประเภทเพลงไทยสากลออกเป็นลูกทุ่งหรือลูกกรุง และยังถือว่าเป็นเพลงกลุ่มเดียวกัน เพลงที่มีเนื้อร้องบรรยายถึงชีวิตชาวชนบทหนุ่มสาวบ้านนา และความยากจน จะรู้จักกันในชื่อ “เพลงตลาด” หรือ “เพลงชีวิต” นักประพันธ์เพลงมีหลายท่าน เช่น ไพบูลย์ บุตรขัน, ชะลอ ไตรตรงสอน, พยงค์ มุกดา, มงคล อมาตยกุล, เบญจมินทร์ (ดุ่มทอง โชคชนะ) และสุรพล สมบัติเจริญ เป็นต้น ส่วนวงดนตรีที่มีชื่อเสียงแนวนี้ได้แก่ วงดนตรี “จุฬารัตน์” ของมงคล อมาตยกุล วงดนตรี “พยงค์ มุกดา” และ วงดนตรี “สุรพล สมบัติเจริญ” เป็นต้น ซึ่งทั้งสามวงนี้มาแยกตัวเป็นวงดนตรีเพลงลูกทุ่งในเวลาต่อมา

ส่วนนักร้องในระยะแรกยังไม่มีการเรียกว่า “นักร้องลูกทุ่ง” นักร้องชายที่มีชื่อเสียง เช่น คำรณ สัมบุญนานนท์, ชาญ เอ็นแซ, นิยม มารยาท, ก้าน แก้วสุพรรณ, ชัยชนะ บุญนะโชติ และทูล ทองใจ เป็นต้น นักร้องหญิงที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ผ่องศรี วรนุช และศรีสอางค์ ตรีเนตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา เป็นยุคทองของเพลงลูกทุ่ง นักร้องที่มีชื่อเสียงคือ สุรพล สมบัติเจริญ ซึ่งเพลงส่วนมากเป็นจังหวะร่ำวง

⁵ วงจันทร์ ไพโรจน์, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2558.

ที่มีลีลาสนุกสนานครึกครื้น และเพลงลูกทุ่งเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2507 เมื่อมีการจัดรายการเพลงทางสถานีไทยโทรทัศน์และได้ตั้งชื่อรายการว่า “เพลงลูกทุ่ง” โดยประกอบไปด้วยพิพัฒน์ จากนั้นจึงเรียกติดปากกันว่าเพลงลูกทุ่งตั้งแต่นั้นมา⁶

วงดนตรีสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมโฆษณาการ

วงดนตรีไทย

วงดนตรีไทยก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2481 แผนกทะเบียนวิทยุสังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข โดยข้าราชการในแผนกนี้ได้รวมกันจัดตั้งวงดนตรี “เครื่องสายไทย” ด้วยความเห็นชอบของท่าน จมื่นมานิตย นเรศร์ (เฉลิม เศวตนันท), ร.อ.เขียน ธีมากร และคุณคงศักดิ์ คำศิริ สมัยนั้นวงดนตรีไทยของราชการและเอกชนมีไม่กี่วง แต่งานวิทยุกระจายเสียงต้องทำการส่งออกอากาศทุกวัน ทำให้ต้องหาดนตรีคณะต่างๆ ไปสำรองหากคณะอื่นมาไม่ได้ ต่อมาทั้งสามท่านเกรงว่าผู้ฟังจะเบื่อจึงให้มีการแสดงสลับ โดยใช้ดนตรีไทย ประกอบการแสดงละครและบรรเลงประกอบด้วยดนตรีสากล ต่อมาจึงจัดตั้งแผนกดนตรีไทยและมีความต้องการเจ้าหน้าที่ศิลปินโดยเฉพาะ จึงเปิดรับสมัครศิลปินเข้ามาเป็นข้าราชการประจำและขยายงานดนตรี ออกไปเป็นวงต่างๆ เช่น วงเครื่องสาย วงปี่พาทย์ไม้แข็ง วงปี่พาทย์ไม้นวม วงมโหรี ซึ่งมีศิลปินอาวุโสเข้ามาสมัครหลายท่านเช่น ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์, ครูบุญยงค์ เกตุคง, ครูสมาน ทองสุโชติ, ครูราศี พุ่มทองสุข, ครูน้อม บุญรอด, ครูประสงค์ พิณพาทย์, นายสืบสุด ดุริยะประณีต, ครูฉลุย จิยะจันทร์, นายดุสิต สุรการ, ครูระดี วิเศษ-สุรการ, นางบุปผา คำศิริ, นางช้อยมาศ สุนทรวาทิน, ครูสุดจิตต์ ดุริยะประณีต และครูจำเนียร ศรีไทยพันธุ์⁷ ส่วนเพลงตระกูลไทยเป็นการร้องแบบมีการเอื้อนในฉันทลักษณ์กลอนแปด โดยบรรเลงกระสวนจังหวะที่ต่อเนื่องแบบเพลงเถา ต่อมาเพลงได้ถูกพัฒนาเป็นเพลงประกอบรำจนถึงเข้าเรื่องละครและพัฒนาให้กระชับลงโดยใส่คำร้องในทำนองเอื้อน เรียกว่า "เนื้อเต็ม"

วงดนตรีไทยสากล

วงดนตรีไทยสากลก่อตั้งเมื่อ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2479 โดยครูเอื้อ สุนทรสนาน กับเพื่อนวงดนตรีประจำบริษัทไทยฟิล์มของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ต่อมาเมื่อบริษัทเลิกกิจการในปี พ.ศ. 2482 เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ วิลาศ โอสถานนท์ อธิบดีกรมโฆษณาการขณะนั้น ดำริให้มีวงดนตรีประจำกรมขึ้น ครูเอื้อและเพื่อนจึงเข้ามาประจำเป็นวงหัดดนตรี สังกัดกรมโฆษณาการ ซึ่งตรงกับสมัย

⁶ ศีตา พญาไท, “วงดนตรีกรมโฆษณาการ,” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558,

<http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=mister-gray&month=05-10-2011&group=9&gblog=24>.

⁷ ศีตา พญาไท, “วงดนตรีกรมโฆษณาการ,” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558,

<http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9480000025340>.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อวงเป็น “วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์” นักดนตรีขณะนั้นเป็นข้าราชการสังกัดอยู่ในกรมศิลปากร ได้แก่ สังเวียน แก้วทิพย์, สมบูรณ์ ดวงสวัสดิ์, เวส สุนทรจามร, ภิญญ สุนทรวาท, สรี ยงยุทธ, คีติ คีตากร, สภา กล่อมอาภา, สมบูรณ์ ศิริภาค, ทองอยู่ ปิยะสกุล และสมพงษ์ ทิพย์ะกลิ่น ส่วนจำปา เล่มสำราญ สังกัดกองดุริยางค์ทหารบก โดยมีครูเอื้อเป็นหัวหน้าวงดั้งเดิม วงนี้มีหน้าที่บรรเลงเพลงส่งกระจายเสียงที่สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมโฆษณาการและงานรื่นเริงและงานเดินร่ายของหน่วยราชการต่างๆ ที่ขอมา⁸

ภาพที่ 1 วงดนตรีกรมโฆษณาการ ในปี พ.ศ. 2482⁹



ในปี พ.ศ. 2482 นายวิลาศ โอสธานนท์ คิดจัดตั้งวงแจ๊สไว้ประจำสถานี จึงได้ร่วมกับคุณหลวงสุขุมน้อยประดิษฐ์ รวบรวมนักดนตรีจากวงดนตรีของบริษัทเอกชน โดยขอโอนตัวนักดนตรีทั้งหมดจากต้นสังกัดกรมศิลปากร ซึ่งขณะนั้นพระเจนดุริยางค์เป็นหัวหน้าวงเครื่องสายฝรั่งหลวง และให้ไปสังกัดที่ทำการแผนกวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งเครื่องส่งอยู่ที่ศาลาแดง (ปัจจุบันคือห้างโรบินสัน) มีครูเอื้อเป็นหัวหน้าวง ครูเวส สุนทรจามร เป็นผู้ช่วยหัวหน้าวง และ จมื่นมานิตย์นเรศร์ เป็นหัวหน้าแผนก¹⁰ เพลงที่ใช้บรรเลงส่งกระจายเสียงในระยะแรกส่วนมากจะเป็นเพลงสากล เช่น เพลง *Dardanella* เพลง *An*

⁸ ศีตา พญาไท, “วงดนตรีกรมโฆษณาการ,” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558,

<http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=mister-gray&month=05-10-2011&group=9&gblog=24>.

⁹ พูนพิศ อมาตยกุล, “วงดนตรีกรมโฆษณาการ,” เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2558,

http://www.pisutshop.com/webboard_detail.asp?TopicID=1502.

¹⁰ ญัฐ มานิต อินทาทิธ, “วัฒนธรรมดนตรีไทยในแหล่งสยาม,” เข้าถึงเมื่อ 21 สิงหาคม 2558,

<http://www.gotoknow.org/posts/553208>.

evening with you เพลง Operette เพลง Blue Hawai เพลง Memories of you เพลง You can't stop me from dreaming เพลง Song of India และเพลง Begin the Beguine เป็นต้น ส่วนเพลงไทยสากลจะเป็นเพลงในภาพยนตร์ของบริษัทไทยฟิล์ม เช่น เพลงในฝัน, เพลงบัวขาว, เพลงลมหวาน และเพลงวันเพ็ญ เป็นต้น ต่อมาเมื่อผลงานเพลงของครูเอิบ ประไพเพลง กับศิษย์คนสำคัญของพระเจนดุริยางค์ ได้แก่ ล้วน ควันธรรม, เวส สุนทรจามร, แก้ว อัจฉริยะกุล ฯลฯ ออกมาหลายเพลง เช่น เพลงปลุกรัก, เพลงไผ่สูง, เพลงเดือนดวงเด่น, เพลงชวนลิลาศ, เพลงทาสน้ำเงิน, เพลงมนต์สาว, เพลงน่าน้อยใจ, และเพลงพรานไพร ฯลฯ ซึ่งมีความไพเราะและได้รับความนิยมมากในสมัยนั้น

สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้การสนับสนุนวงดนตรีกรมโฆษณาการอย่างเต็มที่ และคอยป้อนแนวทางในการแต่งเพลง เช่น ในปี พ.ศ. 2483 เกิดสงครามอินโดจีน รัฐบาลส่งเสริมให้แต่งเพลงปลุกใจรักชาติเพลงแรก ชื่อเพลง “รักสงบ” ซึ่งนำเพลงพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 มาใส่ทำนองในเนื้อของสยามมานูสติ เพลง “ทหารไทย” ที่มีเนื้อร้องว่า “ทหาร นำชัยมาให้แล้ว ไทยผ่องแผ้ว” เมื่อทหารไทยได้ชัยชนะแล้ว เพลงปลุกใจจึงหมดหน้าที่ ต่อมาจึงเป็นเพลงสามัคคี เพลงการดำรงชีวิตทำมาหากิน รวมทั้งเพลงปรับตัวในการพัฒนาการสร้างความให้ทันสมัยและเพลงวัฒนธรรมประจำชาติ ดังเพลงที่ได้รับความนิยมมากในตอนนี้มีเนื้อร้องว่า “เชิญซิคะ เชิญร่วมกันสวมหมวก แสนสะดวงสบาย ด้วยทั้งหฺร...” ซึ่งเพลงนี้ได้ ออกอากาศเป็นประจำทุกวันในระยะนั้น นอกจากนี่ยังมีเพลงปลอบขวัญประชาชน เพลงเชิญชวนให้ท่องเที่ยวภายในประเทศ เพลงร่ำวงส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ และเพลงเหล่านี้ต้องส่งกระจายเสียงผ่านระบบของวิทยุ ซึ่งถือเป็นช่องทางในการเข้าถึงข่าวสารและดนตรีที่เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมือง จึงทำให้เพลงต่างๆ แพร่หลายไปทั่วประเทศด้วยเวลาอันรวดเร็ว¹¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 ช่วงระหว่างสงคราม ทำให้การบันเทิงในกรุงเทพฯ ขบเซา โรงฉายภาพยนตร์ขาดแคลนหนังที่จะนำมาฉาย แต่ต้องจัดการแสดงให้แก่ประชาชนต่อไปเพื่อเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจตามนโยบายของรัฐบาล วงดนตรีลีลาศ กรมโฆษณาการจึงได้รับการติดต่อให้ไปแสดงที่โรงภาพยนตร์โอเดียใน ในช่วงเวลานี้เองจึงใช้ชื่อรับงานนอก ราชการว่า “สุนทราภรณ์”

เพลงของกรมโฆษณาการในสมัยนั้นส่วนมากจะเป็นเพลงไทยที่ผสมดนตรีสากล จากเอกสารพบว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีทรงมีพระราชเสาวนีย์กับหม่อมหลวงขาบ กุญชร ว่าดนตรีสากลน่าจะผสมกับดนตรีไทยได้ หม่อมหลวงขาบจึงได้เชิญครูเอื้อซึ่งเป็นหัวหน้าวงสากล และครูพุ่ม บาปุยะ ครูดนตรีไทย ทดลองปรับทำนองดนตรีไทยให้เข้ากับเสียงของดนตรีสากล โดยใช้เพลงลาวกระแต่เป็นเพลงแรกในการ ทูลเกล้าฯ ถวาย ต่อมาเมื่อมีอีกหลายเพลง เช่น เพลงพรพรม, เพลงรักบังใบ, เพลงนางครวญ และเพลงคลื่นกระทบ

¹¹ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, “ประวัติศาสตร์วิทยุในประเทศไทย,” เข้าถึงเมื่อ 20 สิงหาคม 2558,

<http://www.oknation.net/blog/rt201dpu/2009/07/05/entry-1>.

ฝั่ง เป็นต้น วิธีการที่ใช้คือการตั้งเสียงเครื่องดนตรี เช่น ระนาดกับเสียงเปียโน โดยใช้ซี่ฆ้องใส่ปรับเสียงขึ้นระนาด นอกจากนั้นครูเอื้อและครูพุ่มยังคิดประดิษฐ์อังกะลุงระดับบันไดเสียงสากลขึ้นเป็นวงแรกที่เครื่องดนตรีอังกะลุงให้เสียงเท่ากับระดับเสียงเปียโน จากนั้นจึงเกิดวงดนตรีประสมชื่อ “สังคีตสัมพันธ์” ขึ้น มีผู้ขับร้องคือ วินัย จุลบุษปะ และ ขวลิ ช่วงวิทย์ การผสมผสานกับดนตรีพื้นบ้านก็ได้ออกกระจายเสียงมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2489 ยังได้นำวงดนตรีทั้งไทยและสากลไปร่วมบรรเลงเปิดสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ที่วังบางขุนพรหมเป็นประจำ และยังได้บรรเลงในทำเนียบรัฐบาลและบ้านรัฐมนตรีต่างๆ จนวงดนตรีไทยกรมประชาสัมพันธ์มีชื่อเสียง เนื่องจากวงดนตรีกรมโฆษณาการเป็นหน่วยงานราชการ และภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อนักดนตรีรับงานนอกเวลาราชการ จะใช้ชื่อว่า “วงดนตรีสุนทราภรณ์” นอกจากนี้ยังมีอีกหลายชื่อด้วยกันไม่ว่าจะเป็น วงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการ วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ วงดนตรีโฆษณาสาร และวงดนตรีสังคีตสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งในวงนี้ครูเอื้อเป็นทั้งหัวหน้าวง นักดนตรี นักร้อง และนักแต่งเพลง มีผลงานเพลงกว่า 1,000 เพลง ศิลปินที่สร้างชื่อเสียงยุคนั้น ได้แก่ เอื้อ สุนทรสนาน, เลิศ ประสมทรัพย์, มณฑนา โมรากุล, ล้วน ควันธรรม, วินัย จุลละบุษปะ, มนัส รามโยธิน, สุภาณี พุกสม, รุจิ อุทัยกร และขวลิ ช่วงวิทย์ เป็นต้น

ด้วยความที่ครูเอื้อเป็นศิษย์พระเจนดุริยางค์ ทำให้การแต่งเพลงและเรียบเรียงดนตรีได้รับอิทธิพลจากเพลงต่างประเทศ ครอบคลุมทั้งเพลงเทศกาล เพลงปลุกใจ เพลงสถาบัน เพลงรัก เพลงสะท้อนสังคม เพลงร่ำว เพลงลีลาศ เพลงที่เกี่ยวกับประเพณีสำคัญ เพลงประจำจังหวัด ฯลฯ ผลงานของวงดนตรีสุนทราภรณ์เป็นที่นิยมอย่างมาก เนื่องจากคำร้องและทำนองดนตรีมีความกลมกลืนกันอย่างดีและเหมาะสมกับการลีลาศเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งสามารถผลิตเพลงในจังหวะใหม่ๆ ออกมาปรับใช้สังคมได้ทันทั่วทั้งประชาชนจึงนิยมวงดนตรีสุนทราภรณ์มากกว่าวงอื่นๆ และโด่งดังที่สุดในสมัยนั้น เนื้อหาของเพลงมีความหมายชัดเจนทำให้ผู้ฟังซาบซึ้งได้โดยง่าย เมื่อเพลงได้รับความนิยมจากประชาชนแล้ว จึงผลิตเพลงในรูปแบบแผ่นเสียงทำให้ประชาชนเป็นเจ้าของได้และเปิดฟังได้สะดวกไม่จำกัดเวลา ปัจจุบันมีแผ่นเพลงหลายรุ่นและกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เรียกว่า “ดาวรุ่ง สุนทราภรณ์”

สถานีวิทยุ อ.ส.

“สถานีวิทยุ อ.ส.” ย่อมาจากคำว่า “สวนอัมพร” เกิดจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จนิวัติประเทศไทยใน พ.ศ. 2494 พระองค์ได้ตั้งวงดนตรีส่วนพระองค์วงแรก ทรงพระราชทานชื่อว่า “วงลายคราม” ซึ่งนักดนตรีประกอบด้วยพระประยูรญาติและคนสนิท ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 กรมประชาสัมพันธ์ได้นำอมเกล้าฯ ถวายเครื่องส่งวิทยุกำลังส่ง 100 วัตต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. (ย่อมาจากคำว่าอัมพรสถาน) เพื่อใช้เป็นสื่อกลางให้ความบันเทิงและสาระประโยชน์ ตลอดจนข่าวสารต่างๆ แก่ประชาชน ต่อมานักดนตรีกิตติมศักดิ์เหล่านั้นเริ่มทรงพระชรา

ไม่สามารถมาร่วมเล่นดนตรีได้อย่างสม่ำเสมอ นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักดนตรีรุ่นใหม่เข้ามาถวายงานเพิ่มเติม จึงได้รับพระราชทานชื่อวงใหม่นี้ว่า “วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์” เนื่องจากทรงดนตรีกับวง อ.ส.วันศุกร์ โดยบรรเลงออกอากาศเป็นประจำทุกวันศุกร์ จึงทรงจัดรายการเพลงและทรงเลือกแผ่นเสียงเอง ในบางครั้งทรงโปรดเกล้าฯ ให้พสกนิกรโทรศัพท์ขอเพลงได้ โดยที่ไม่ทราบว่าเป็นพระองค์ท่านบรรเลงอยู่ด้วย วง อ.ส.วันศุกร์ ยังบรรเลงในงาน “วันทรงดนตรี” ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วงจากสถาบันต่างๆ ทั้งราชการและเอกชน นักเรียน นิสิต และนักศึกษา หมุนเวียนกันมาบรรเลงดนตรีเป็นประจำ ณ สถานีวิทยุ อ.ส. เรื่อยมา นอกจากสถานี อ.ส. ยังเป็นช่องทางในการประกาศและกระจายข่าวสารบ้านเมืองให้แก่ประชาชนในเวลานั้นด้วย เช่น เมื่อครั้งเหตุการณ์วาทภัยแหลมตะลุมพุก สถานีวิทยุ อ.ส. ก็ได้แสดงดนตรีผ่านสถานีโทรทัศน์เพื่อประกาศชักชวนประชาชนบริจาคทรัพย์และสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

ภาพที่ 2 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงดนตรีวง อ.ส.วันศุกร์¹²



สื่อวิทยุในยุคธุรกิจการค้า

ในครั้งเกิดเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย ตุลาคม พ.ศ. 2516 ภายหลังรัฐบาลสลายกลุ่มผู้ชุมนุม ทำให้มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งหนีเข้าป่า ในช่วงเวลานั้นมีบทเพลงเพื่อชีวิต บทเพลงวีรชนต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น บทเพลง *ควรวาน* เป็นต้น โดยรูปแบบดนตรีเป็นอะคูสติคโฟล์กซอง และคำร้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียกร้องสันติภาพและการเสียสละสังคม เป็นต้น ต่อมาหลังเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 สมัยนายกอานันท์ ปันยารชุน เริ่มมีความคิด “การเปิดเสรีสื่อ” เพื่อเป็นช่องทางให้สื่อสามารถ

¹² “อ.ส. วันศุกร์,” เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2558, <http://www.student.nu.ac.th/sammy/kita.html>.

นำเสนอข่าวสารในยามวิกฤตได้ตามข้อเท็จจริงและเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร จึงออกระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2535 จากนั้นมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2543 กำหนดให้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและจัดทำแผนแม่บท ที่สำคัญคือ ให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่ให้แก่ภาคประชาชนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20

ต่อมาเกิดสถานีวิทยุขึ้นหลายแห่ง (พ.ศ. 2525-ปัจจุบัน) ซึ่งเป็นช่วงที่แนวคิดของวิทยุในไทยเปลี่ยนไปสู่เรื่องของการค้าและธุรกิจ จึงเกิดการเปิดช่องทางให้เอกชน บริษัท ห้างร้านมีการโฆษณาได้เพื่อสนับสนุนรายการ ต่อมาหน่วยงานของราชการก่อตั้งสถานีวิทยุทดลองเพิ่มขึ้น การโฆษณาจึงเปลี่ยนรูปแบบในแบบบริษัทห้างร้าน จัดหาการแสดงผลออกอากาศเพื่อแลกเปลี่ยนกับการโฆษณา จึงเกิดการจัดทำสปอตโฆษณาและเพลงสปอตโฆษณาก็เกิดขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา วิทยุจึงเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ศิลปินและเพลงของค่ายเพลงต่างๆ สถานีวิทยุได้เพิ่มอย่างรวดเร็วเป็นเท่าตัวโดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2525-2535 โดยส่วนมากเป็นสถานีวิทยุ FM เพื่อตอบสนองการขายของค่ายเพลง¹³ โดยสถานีวิทยุจะจ่ายค่าสัมปทานให้กับรัฐและค่าเช่าเวลา นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีวิทยุผ่านระบบอินเทอร์เน็ตหรือเว็บเรดิโอจำนวนมาก ทำให้เกิดช่องทางการรับฟังวิทยุมากขึ้นและกิจการวิทยุก็มีแข่งขันกันสูงเช่นกัน

สื่อโทรทัศน์

“โทรทัศน์” หรือที่เรียกกันว่า “ทีวี” (TV) มาจากคำว่า เทเลวิชัน (television) หมายถึง เครื่องรับภาพเคลื่อนไหวและภาพระยะไกล ผู้ริเริ่มคิดค้นโทรทัศน์เครื่องแรกคือ สองสามีภรรยาชาวอเมริกันที่ชื่อ ฟิโลเทย์เลอร์ ฟาร์นสเวิร์ธ (Philo Taylor Fransworth) และเอลมา การ์ดเนอร์ ฟาร์นสเวิร์ธ (Elma Gardner Fransworth) ฟิโลได้ส่งเป็นสัญญาณโทรทัศน์ไปยังเครื่องรับเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1929 (พ.ศ. 2472) จากนั้น จอห์น ลอกกี้ เบรียด (John Logie Baird) นักประดิษฐ์ชาวสกอตแลนด์สามารถสร้างเครื่องรับโทรทัศน์ขาวดำและได้แสดงต่อนักวิทยาศาสตร์และบุคคลชั้นนำของอังกฤษเมื่อวันที่ 26 มกราคม ค.ศ. 1926 และอีกสามปีต่อมาบริษัท บีบีซี (British Broadcasting Corporation) ทดลองออกอากาศให้ชาวอังกฤษได้ชมในวันที่ 30 กันยายน ค.ศ. 1926 ซึ่งรายการโทรทัศน์ในยุคแรกนั้น มักถ่ายทอดกีฬาต่างๆ เช่น ฟุตบอล ชกมวย เบสบอล หรือพิธีการที่สำคัญ เป็นต้น ในช่วงแรกของรายการโทรทัศน์ยังไม่มีรายการโฆษณาจากห้างร้านต่างๆ โดยสถานีมีกำไรจากการจำหน่ายเครื่องรับโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว และต่อมาบริษัท ซัน ออยล์ (Son Oil Company) ของสหรัฐอเมริกาได้เป็นบริษัทแรกที่ลงโฆษณาสินค้าทาง

¹³ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, “ประวัติศาสตร์วิทยุในประเทศไทย,” เข้าถึงเมื่อ 20 สิงหาคม 2558,

<http://www.oknation.net/blog/rt201dpu/2009/07/05/entry-1>.

โทรทัศน์ โดยอุปถัมภ์การเสนอข่าว 15 นาทีของ โลเวลล์ โทมัส (Lowell Thomas) นับจากนั้นเป็นต้นมา รายการต่างๆ ทางสถานีโทรทัศน์จึงต้องอาศัยการเงินทุนที่ได้จากผู้อุปถัมภ์ในการผลิตงานออกสู่สายตาประชาชนหรือที่เรียกว่าสปอนเซอร์

สถานีโทรทัศน์แห่งแรกของไทย

โทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยในฐานะของสื่อของรัฐบาล โดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เล็งเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้มีการศึกษาเรื่องของโทรทัศน์เพื่อนำมาปรับใช้ในกิจการต่างๆ ภายในประเทศ และในปี พ.ศ. 2495 บริษัทวิทยุและโทรภาพได้นำเข้าวิทยุและโทรทัศน์เข้ามาในประเทศไทยเป็นเจ้าแรก ต่อมากรมประชาสัมพันธ์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอีก 8 แห่ง ได้จัดตั้งไทยโทรทัศน์จำกัดขึ้น (ท.ท.ท.) และสถานีโทรทัศน์แห่งแรกของไทยคือ “สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม” แพร่ภาพครั้งแรกเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2498 ขณะนั้นยังเป็นจอภาพขาวดำ ในระยะแรก สถานีโทรทัศน์ถูกใช้เพื่อสื่อทางการเมืองของรัฐบาล เช่น ใช้ในการถ่ายทอดการปราศรัยของนายกรัฐมนตรี เพื่อเผยแพร่ผลงานของรัฐบาล และการถ่ายทอดการประชุมรัฐสภา เป็นต้น จากนั้นก็เกิดสถานีโทรทัศน์แห่งที่ 2 คือ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เข้ายึดอำนาจต่อจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม และเกิดสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆ ตามมา และเริ่มพัฒนาเข้าสู่โทรทัศน์ที่แพร่ภาพสีในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2517 ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ได้เปลี่ยนระบบเป็นภาพสีในระบบ 625 เส้นทางช่อง 9 อย่างสมบูรณ์ พร้อมกับการเปลี่ยนชื่อเป็นสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 9 และใน พ.ศ. 2520 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้ยุบเลิกกิจการบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด¹⁴

โทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหมจึงเป็นประวัติศาสตร์วงการโทรทัศน์ไทย ซึ่งมีการวางผังทั้งรายการประเภทข่าว อภิปรายสด รายการแข่งขันชิงรางวัล รายการเพลง และละคร และเนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มี การบันทึกเทป ละครจึงเป็นละครสดซึ่งในช่วงแรกเน้นละครรำและละครพันทาง โดยส่วนมากเป็นการนำบทพระราชพงศาวดารในรัชกาลที่ 6 มาดัดแปลง ต่อมาเมื่อนักแสดงมีทักษะการแสดงหลากหลายขึ้น จึงริเริ่มผลิตละครโทรทัศน์เรื่องแรกคือ “สุริยาไม่ยอมแต่งงาน” นำแสดงโดยหม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ และ โชติรส สโมสร ออกอากาศในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2499 จากนั้นก็มีละครต่างๆ ตามมาอีกหลายเรื่อง เช่น แผลเก่า, ขุนศึก, บ้านทรายทอง, นิจ, ค่าของคน ฯลฯ เพลงที่ใช้ประกอบละครในยุคนั้นมีเอกลักษณ์ในการประพันธ์ การเรียบเรียง และการร้องที่บ่งบอกสไตล์ของยุคสมัย ผู้ขับร้องส่วนใหญ่จะเป็นผู้แสดงเองใน

¹⁴ “เหตุการณ์สำคัญ 63 ปี อสมท,” เข้าถึงเมื่อ 21 กันยายน 2558,

<http://www.mcot-web.mcot.net/9ent/view.php?id=5525f8a0be047020538b4581>.

เรื่อง ซึ่งแสดงถึงความสามารถของนักแสดงในสมัยนั้น เช่น ฉลอง สิมะเสถียร, อารีย์ นักดนตรี, นันทวัน เมฆใหญ่, กัณธ สุวรรณปิยะศิริ และ สวลี ผกาพันธุ์ เป็นต้น¹⁵

เพลงละครโทรทัศน์

เมื่อละครโทรทัศน์ได้รับความนิยมทำให้เกิดเพลงละครโทรทัศน์ ทำให้เพลงละครโทรทัศน์ในประเทศไทยช่วงเวลานั้นมีจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีการออกอากาศรายการเพลงของช่อง 4 บางขุนพรหม ดนตรีในขณะนั้นมักเป็นวงดนตรีสากล เช่น สุนทราภรณ์, คีตะวัฒน์, ประสานมิตร และศาลาไทยไนท์คลับ เป็นต้น เพลงเด่นๆ ในยุคช่อง 4 บางขุนพรหม เช่น *คำแล้วในฤดูหนาว*, *กุหลาบร่วง*, *ดอกนกยูง*, *นัดพบ*, *ปิ่นทอง*, *ขึ้นพลับพลา* (กุหลาบหอม), *กล้วยไม้*, *ขวัญของเรียม*, *เคียงเรียม* และ *เกวียนหัก* เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเพลงละครโทรทัศน์ขณะนั้นเกิดขึ้นมากในสังคมไทย และดนตรีกับสื่อโทรทัศน์ก็มีความสัมพันธ์กันในการผลิตรายการ สอดคล้องกับที่ สิทธิกุล บุญอิต¹⁶ ได้กล่าวเกี่ยวกับ “ความสำคัญของดนตรีในงานสื่อสารมวลชน” ไว้ว่า ...ดนตรีที่นำมาใช้ในสื่อสารมวลชนวิทยุและโทรทัศน์ได้ให้สุนทรีภาพในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ เพื่อให้เกิดความประทับใจหรือบันเทิงใจ เพื่อความผ่อนคลาย เพื่อความคล้อยตาม และเพื่อการพัฒนาในเรื่องเรื่ององค์ประกอบที่สำคัญของการผลิตรายการไม่ว่าจะเป็นวิทยุหรือโทรทัศน์คือสร้างความต่อเนื่องให้กับเนื้อหาและชักจูงอารมณ์ของผู้ชมให้เกิดความสนใจ... จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าดนตรีเป็นเครื่องกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกของผู้ชมได้อย่างแท้จริง

เพลงในโทรทัศน์ในช่วงเวลานั้นส่วนมากมีลักษณะเป็นเพลงที่ผสมผสานระหว่างเพลงไทยเดิมและเพลงฝรั่ง และเพลงไทยเดิมแท้ๆ ซึ่งสังคมขณะนั้นนิยมให้ข้าราชการได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ จึงได้รับอิทธิพลของเพลงต่างประเทศมาประกอบด้วย เช่น *มาร์ชบริพัตร* *วอลซ์ปลื้มจิต* และ *พรพรหม* โดยส่วนมากเป็นผลงานของทูลกระหม่อมบริพัตร ขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ (ตั้งแต่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2453 - 18 มิถุนายน พ.ศ. 2463) มีทั้งเพลงฝรั่ง เพลงไทยแท้ และเพลงไทยเดิมซึ่งเป็นทางและทำนองสำหรับบรรเลงพิณพาทย์โดยตรง พระองค์ท่านยังได้ทรงปรับปรุงวงดนตรีสากลของกองดุริยางค์ทหารเรือจนสามารถบรรเลงเพลงประเภทซิมโฟนีจนเป็นที่ยอมรับมาถึงปัจจุบัน ส่วนเพลงไทยเดิมที่ได้รับการเรียบเรียงใหม่ ได้แก่ *แขกบางขุนพรหม* โดยครูเอื้อได้เอาจังหวะสองชั้นมาแต่งเป็นเพลง “พรพรหม” “ครองนงค์” และ “นันทาทวี” เป็นต้น

¹⁵ “สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม,” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558, <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kanyong1&month=01-2013&date=03&group=23&gblog=4>.

¹⁶ สิทธิกุล บุญอิต, “ความสำคัญของดนตรีในงานสื่อสารมวลชน,” *วารสารดนตรีรังสิต* 1, 1 (2549): 40-41.

ศมกมล ลิ้มปิชัย (2532: 33) ได้กล่าวว่า ...ในปี พ.ศ. 2503-2505 พรภิรมย์ ได้เริ่มนำเอาเพลงแหล่ของเก่าออกมาบันทึกเสียง ใส่ดนตรีสากลและผสมเปียโนพาทย์ พร้อมทั้งเร่งจังหวะให้เร็วขึ้น ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมาก โดยในช่วงนั้นได้เริ่มมีการนำเอาเพลงไทยสากลมานำเสนอต่อผู้ชมทางสถานีโทรทัศน์แพร่ภาพขาวดำ ซึ่งรู้จักกันว่า “ไทยทีวีช่องสี่ บางขุนพรหม” บ้างแล้ว...¹⁷

หลังจากประชาชนได้ให้ความสนใจและมีโทรทัศน์ใช้กันมากขึ้น ทำให้เกิดการโฆษณาและเพลงประกอบโฆษณาหรือเพลงประกอบละครขึ้น และสื่อโทรทัศน์ก็นับว่าเป็นอีกช่องทางที่ช่วยให้ นักดนตรี ได้มีโอกาสนำเสนอผลงานของตนออกสู่สาธารณชนอย่างแพร่หลาย สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.” และ “โมเดิร์นไนน์ทีวี” ในปัจจุบัน

จากจอโทรทัศน์จนเป็นมิวสิกวิดีโอ

เมื่อโทรทัศน์เริ่มแพร่หลายไปทั่วโลก ทำให้อุตสาหกรรมเพลงเริ่มเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อผู้ผลิตเล็งเห็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์และนำเสนอดนตรีในรูปแบบภาพและเสียง ออกมาในบันทึกการแสดงสดต่างๆ ของศิลปินที่ถ่ายทอดทางโทรทัศน์ และต่อมาได้พัฒนาเป็นเรื่องสั้นประกอบบทเพลง ที่เรียกกันว่า “มิวสิกวิดีโอ” (music video) เป็นการถ่ายทอดบทเพลงแบบมีภาพประกอบ โดยยุคแรกๆ มิวสิกวิดีโอ นำมาใช้ในการเผยแพร่เพลงทางโทรทัศน์มักเป็นรูปแบบการถ่ายภาพวงดนตรีหรือนักร้องเท่านั้น ต่อมาจึงนำภาพมาประกอบเพลงและมีการวางโครงเรื่องให้สอดคล้องกับเรื่องราวของคำร้อง ส่วนในประเทศไทยนั้น มิวสิกวิดีโอเพลงไทยที่มีการวางเนื้อเรื่องเป็นเพลงแรกคือเพลง “ไปทะเลกันดีกว่า” ของศิลปินชื่อ ปานศักดิ์ รังสิพราหมณกุล กับค่ายเพลงไนท์สปอตโปรดักชั่น ซึ่งได้เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2527¹⁸

ต่อมามิวสิกวิดีโอจึงมีผลต่อเพลงเป็นอย่างมากถึงขนาดที่ว่าบางบทเพลงหากฟังแค่เสียงจะยังไม่รู้สึกสนุกเท่ากับการดูมิวสิกวิดีโอไปด้วย เนื่องจากในมิวสิกวิดีโอบางเพลงสามารถทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่ายดายขึ้น อีกทั้งดึงดูดผู้ชมได้ด้วยท่าเต้นหรือการแต่งตัวของศิลปิน ยิ่งทำให้ชื่อเสียงของศิลปินโด่งดังยิ่งขึ้น ในปัจจุบันเรียกย่อๆ ว่า “เอ็มวี” (MV) ซึ่งย่อมาจาก “มิวสิกวิดีโอ” นั่นเอง (43) โดยช่วงปี ค.ศ. 1980 มีรายการมิวสิกวิดีโอทางโทรทัศน์ที่นำเสนอตลอด 24 ชั่วโมง ในชื่อ “เอ็มทีวี” (MTV)¹⁹

จากยุคของมิวสิกวิดีโอก็เป็นยุคของคาราโอเกะ มีการนำเอามิวสิกวิดีโอมาซ้อนกับเนื้อเพลง และมาทำเป็นสื่อ “วิดีโอ คาราโอเกะ” (VDO Karaoke) ซึ่งว่ามีความพิเศษกว่า เพราะจะมีเนื้อเพลงปรากฏอยู่ด้านล่างของจอโทรทัศน์หรือจอคอมพิวเตอร์และมีชาวดนตรีประกอบให้ด้วย ทำให้เพิ่มอรรถรสในการขับร้องให้แก่ผู้ขับร้อง วิดีโอคาราโอเกะได้รับความนิยมหลายแพร่หลายในเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากกลุ่มผู้ฟัง

¹⁷ ศมกมล ลิ้มปิชัย, *กว่าจะเป็นธุรกิจเทปเพลง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอช ที พี เพรส, 2532), 33.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 33.

¹⁹ สิทธิกุล บุญอิต, “ความสำคัญของดนตรีในงานสื่อสารมวลชน,” *วารสารดนตรีรังสิต* 1, 1 (2549): 43.

หรือผู้ชื่นชอบดนตรีสามารถไปซื้อแผ่นวิดีโอ คาราโอเกะไปทำการร้องที่บ้านหรือใช้สร้างสรรค์ตามที่ต่างๆ ได้ การใช้งานสะดวกและประหยัดมากกว่าเมื่อเทียบกับการไปชมคอนเสิร์ต นอกจากนี้ยังมีการจำหน่ายดีวีดี (DVD) บันทึกการแสดงสดของคอนเสิร์ตต่างๆ อีกด้วย ทำให้ในช่องทางในการเผยแพร่ผลงานดนตรีของศิลปินที่สังกัดค่ายใหญ่เป็นไปอย่างรวดเร็วและได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง แม้ความเปลี่ยนแปลงของระบบการบันทึกเสียงในรูปแบบของสื่อจะมีผลต่อความนิยมของผู้ฟัง เช่น การเข้าสู่เพลงยุคดิจิทัล หรือความต้องการลดต้นทุนในการผลิตผลงาน²⁰ ปัจจุบันมีการรับชมผลผลิตทางดนตรีจากการใช้ผ่านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโดยใช้ช่องทางต่างๆ เช่น ยูทูบ ซึ่งผู้ฟังสามารถเข้าไปชมโดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และสามารถชมได้บ่อยเท่าที่ต้องการ อีกทั้งยังสามารถแสดงความพึงพอใจโดยสามารถกดไลค์ได้อีกด้วย

เมื่อสื่อวิทยุและโทรทัศน์ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องในช่วงศตวรรษที่ 20 ทำให้มีอิทธิพลต่อศิลปินดนตรีของไทยอย่างมาก ปัจจัยทางการเมืองและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา ส่งผลให้ดนตรีในประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตลอดเวลา ทั้งรูปแบบของดนตรี รสนิยมการฟังดนตรีของกลุ่มคนในสังคม วิธีการนำเสนอผลงานของศิลปิน และการเติบโตของดนตรีเชิงพาณิชย์ ปัจจุบันศิลปินดนตรีในประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาอย่างมากโดยเฉพาะช่วงปลายศตวรรษ เทคโนโลยีและระบบการศึกษาที่เปิดกว้างทำให้คนเข้าถึงดนตรีได้ง่ายกว่าแต่ก่อน ผู้เรียบเรียงจึงหวังว่าบทความนี้จะประโยชน์ต่อผู้อ่านในเชิงประวัติศาสตร์ตามสมควร

²⁰ วีรภัทร์ อึ้งอัมพร, “กระแสนิยมของห้องบันทึกเสียงยุคดิจิทัล,” *วารสารดนตรีรังสิต* 3, 1 (2552): 38.

บรรณานุกรม

- คีตา พญาไท. “วงดนตรีกรมโฆษณาการ.” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558. <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=mister-gray&month=05-10-2011&group=9&gblog=24>.
- . “วงดนตรีกรมโฆษณาการ.” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558. <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9480000025340>.
- ณัฐ มานิต อินทาทิธ. “วัฒนธรรมดนตรีไทยในแหล่งสยาม.” เข้าถึงเมื่อ 21 สิงหาคม 2558. <http://www.gotoknow.org/posts/553208>.
- พูนพิศ อมาตยกุล. “วงดนตรีกรมโฆษณาการ.” เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2558. http://www.pisutshop.com./webboard_detail.asp?TopicID=1502.
- มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. “ประวัติวิทยุในประเทศไทย.” เข้าถึงเมื่อ 20 สิงหาคม 2558. <http://www.oknation.net/blog/rt201dpu/2009/07/05/entry-1>.
- วีรภัทร์ อึ้งอัมพร. “กระแสนิยมของห้องบันทึกเสียงยุคดิจิทัล.” *วารสารดนตรีรังสิต* 3, 1 (มกราคม - มิถุนายน 2552): 38.
- วงจันทร์ ไพโรจน์. สัมภาษณ์: 21 สิงหาคม 2558.
- ศมกมล ลิ้มปิชัย. *กว่าจะเป็นธุรกิจเทป/เพลง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอช ที พี เพรส, 2532.
- “สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม.” เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558. <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kanyong1&month=01-2013&date=03&group=23&gblog=4>.
- สิทธิกุล บุญอิต. “ความสำคัญของดนตรีในงานสื่อสารมวลชน.” *วารสารดนตรีรังสิต* 1, 1 (มกราคม - มิถุนายน 2549): 40-41.
- “เหตุการณ์สำคัญ 63 ปี อสมท.” เข้าถึงเมื่อ 21 กันยายน 2558. <http://mcot-web.mcot.net/9ent/view.php?id=5525f8a0be047020538b4581>.
- อนันต์ธนา อังกนิษฐ. *การผลิตรายการวิทยุ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. *ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย: โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- “อ.ส. วันศุกร์.” เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2558. <http://student.nu.ac.th/sammy/kita.html>.